

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Ve İkinci Dönem Sinop Milletvekilleri

Melek ULUSOY

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,
Sosyal Bilimler Öğretmenliği
melekulusoy01@gmail.com

Özet

1876 yılında Anayasa'nın kabul edilmesi ve Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nde parlamenter dönem başlamıştır. Mondros Mütarekesi ile başlayan işgaller karşısında, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlatılan milli mücadelede milli egemenlik ilkesi ekseninde hareket edilmiştir. 1920 seçimlerinin ardından açılan Birinci TBMM'nin amacı ülkeyi işgalden kurtarmak ve milli egemenliği sağlamak olmuştur. Çalışmalarını 15 Nisan 1923'e kadar devam ettiren bu meclise Sinop'tan altı, İkinci Meclis'e 4 milletvekili katılmıştır. Bu dönemde devlet adamları sosyal, siyasi, ekonomik v.b. tüm alanlarda inkılâp ve yenilik yapılmasında öncü olmuş, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlam temeller üzerinde modern bir yapıya kavuşması için çalışmışlardır. Bu çalışmada Birinci ve İkinci Dönem TBMM'de görev yapmış olan Sinop milletvekillerinin hayatları ve meclis faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meclis, Birinci ve İkinci Dönem TBMM, Sinop Milletvekilleri.

Abstract

The adoption of the Constitution in 1876 and the proclamation of the constitutional monarchy with a parliamentary term began in the Ottoman Empire. Starting with the Armistice Armistice across occupations, Mustafa Kemal Atatürk, the national struggle ekseninsw national sovereignty movement started under the leadership of edilmiştir. 1920 then opened the first Parliament elections in order to liberate the country and has been providing national sovereignty. The work of six of Sinop in this parliament continued until April 15, 1923, the Second Turkish Grand National Assembly had participated in four deputies. During this period, statesmen; social, political, economic, etc. been a pioneer in making reforms and innovations in all areas, sought to clarify a modern building on the solid foundation of the new Republic of Turkey. In this study, the First and Second Period who served in Parliament and parliamentary life is discussed activities of MPs Sinop.

Keywords: Parliament, the First and Second Sessions of Parliament, Members of Parliament Sinop.

1.GİRİŞ

Parlamento; hükümeti denetleme, devlet bütçesini çıkarma gibi görevleri olan, üyeleri belirli bir süre için halk oylaması ile seçilen yasama kurulumudur. Kökü Fransızca parlare (konuşmak) kelimesinden gelmekte, İtalyancada parlamento, İngilizcede parliament, İspanyolcada parlamento olarak ifade edilmektedir (Altuğ, 1985:51). Kamu hukuku literatüründe kavram olarak, Magnum Concilium Regis'den doğduğu kabul edilmektedir. İngiltere'de Kral Edward döneminde (1272–1307) feodal hakların olduğu, senyörlerin tavsiyelerini krala sunduğu bir danışma yeridir (Sarıca, 1973:84). 18. yy ortalarında İngiltere'de hükümdar tek başına elinde olan yasama erkini milletin temsilcileri ile mecliste paylaşmaya başlamıştır (Özgişi, 2012:1). Parlamenter sistem, İngiltere'de, tarihsel gelişim içerisinde meydana gelen siyasi, toplumsal ve kültürel değişimler sonucunda 18. ve 19. yüzyılda doğmuş (Gürbüz, 1987:39) başta Avrupa ülkeleri olmak üzere bir çok devlet tarafından uygulanmıştır. Parlamentoların görev, yetki ve sorumlulukları devletlerin yapısal özelliklerine göre değişiklik göstermektedir.

Osmanlı Devleti teokratik- monarşik devlet yapısı üzerine kurulmuştur. Yönetim anlayışı İslam Devlet geleneğinden gelmektedir ve hâkimiyetin kaynağı Allah'tır (Akar, 2001:33). Osmanlı Devleti'nde anayasal sürecin aşamaları; Şeri Hüccet, Sened-i İttifak, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı şeklindedir (Zürcher,1998:41-43). Osmanlı Devleti'nde ilk parlamento 23 Aralık 1876 tarihinde Anayasa'nın ilanı ve Meşrutiyet yönetimine geçilmesi ile kurulmuştur (Mardin, 1964). Böylece meclis yapısı devlet sistemi içerisine alınmıştır. Bu meclisin ömrü kısa olmuş ve 14 Şubat 1878'de feshedilmiştir. Osmanlı parlamentosu 275 mebusla 4 Aralık 1908'de II.Meşrutiyet'in ilanı ile tekrar açılmıştır. 17 Aralık 1908'de Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey meclis konuşmasında; egemenliğin topluma geçtiğini, toplumda padişah iradesinin değil milli iradenin hâkim olacağını belirtmektedir (Akin, 1992).

1914 yılı Ekim ayının son günlerinde I. Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan ayrılmıştır. Mütarekenin 7. maddesini dayanak olarak gösteren ve çeşitli sebepler öne süren İtilaf Devletleri, 1 Kasım 1918'den itibaren işgallere başlamışlardır (Aydemir, 2003). Mütarekenin ilgili maddeleri ile Osmanlı kuvvetleri dağıtılmış, silahlara el konulmuş ve güvenlik sorunu yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Fransız işgal bölgelerinde Ermeniler'in işgalcilerle birlikte hareket ettiği görülmektedir (Sonyel, 1987). Wilson Prensipleri'nde önemli bir madde olan Self Determination (ulusların kendi geleceklerini belirlemeleri) yeni ve milli bir Türk Devleti'nin kurulmasının önünü açmakta, Mustafa Kemal Atatürk sulh müzakeratını gerçekleştirmek istemektedir (Tunaya, 1957). Bu durum dünya basınına da yansımakta ve "Türkler, Osmanlı topraklarında kendi

müslüman çoğunluklarından eminler. Mütarekede önlerine sürülen prensiplere göre, antlaşmayı imzalayan Türkler, Türk milletinin sahip olduğu topraklarla birlikte sağ-salim kalacaklarını düşünmektedirler" (7 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919'dan akt. Bilgen, 1996:125) şeklinde haberler çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Samsun'da başlayan Milli Mücadele Havza Genelgesi, Amasya Genelgesi, Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi ile yurt geneline yayılarak örgütlenmeye dönüşmüştür. Mücadele etmekten kaçınarak, İngiliz ve Amerikan mandasını talep edenleri teslimiyetçi olarak nitelendiren Mustafa Kemal Atatürk; "*Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da milli egemenliğe dayalı, kayıtsız şartsız yeni bir Türk Devleti kurmak, işte daha İstanbul'dan çıkmadan düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur*" (Nutuk, 1996) demekte, kurtuluşu halkta görmektedir.

Erzurum ve Sivas Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda genel hatları çizilen, hedefi tam bağımsızlık olan Misak-ı Milli kararları, 12 Ocak 1920'de Felah-ı Vatan Grubu tarafından metin haline getirilerek meclise sunulmuş (Kansu, 1996:542), Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından 28 Ocak 1920'de kabul edilerek, 17 Şubat 1920'de ilan edilmiştir. Bu gelişme üzerine, 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal eden İtilaf Devletleri Osmanlı Mebusan Meclisi'ni 18 Mart 1920'de dağıtmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk merkezi İstanbul'da olan bir meclisin Türk milletinin kurtuluşu yolunda etken olamayacağını önceden tahmin etmiştir. 19 Mart 1920 tarihinde askeri ve sivil makamlara gönderdiği genelge ile meclisin Ankara'da toplanacağını ilan etmiştir (Velidedeoğlu, 1990). 104 üyenin yeni seçildiği, 23 üyenin de İstanbul'dan geldiği toplam 127 üye ile 23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi Birinci Dönem açılmıştır (Demirel, 1995). Birinci Meclis'te Bursa Milletvekili olan Emin Erkul anılarında meclisin açılış gününü şu şekilde anlatmaktadır. "23 Nisan 1336 sabahı bütün Ankara halkı sokaklara dökülmüştü. Bilhassa Hacı Bayram Camii civarı mahşeri bir kalabalık tarafından işgal edilmekle kalmamış civar evlerin içleri ve hatta kiremitlerine varıncaya kadar kadın, erkek ve çocuklarla dolmuştu..... Öğle namazını müteakip camiden çıkan bütün mebuslar başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, adeta bir kıta-i askeriye nizamında dizili olarak Millet Meclisi binasına doğru ilerlemeye başladılar..... Burada dualar okundu ve kurbanlar kesildi. Bunu takiben Meclise mektep sıralarından ibaret bulunan yerlerimize oturduk." (Erkul, Vakıt, 22 Şubat 1954)

Kurucu meclis özelliği taşıyan birinci mecliste 437 üyeden 64 üyenin tahsil durumu bilinmemekte, 91'i rüştiye, 20'si iptidai, 38'i idadi, 10'u sultani, 82'si medrese, 21'i harp akademisi, 7'si meslek okulu mezunudur. Üyelerden 104'ü Fransızca, 84'ü Arapça, 59'u Farsça, 21'i İngilizce, 21'i Fransızca, 10'u

Rumca, 4'ü İtalyanca, 19'u da diğer dilleri bilmekte idi. Yapılan seçimler sonucunda Osmanlı Mebusan Meclisi'nden 88, yeni seçilen 349 olmak üzere toplam 437 vekil TBMM üyeliğine hak kazanmıştır. 120 vekilin katıldığı oylamada Mustafa Kemal Atatürk 110 oy alarak meclis başkanlığına seçilmiştir (Demirel, 1994:224). Meclis, meclis iç tüzüğüne uygun olarak çalışmaktadır. İç tüzüğünün ilk maddesi uyarınca meclis başkanı seçilene dek en yaşlı üye geçici olarak meclise başkanlık yapar, en genç dört üye de katiplik makamında yer alır (Güneş, 1985:24) 115 milletvekilinin katıldığı ilk toplantıda Sinop Milletvekili Şerif Bey en yaşlı üye olması sebebiyle meclis başkanlığına seçilmiş ve Mustafa Kemal Atatürk tarafından hazırlanan açılış konuşmasını okumuştur. *“Saygıdeğer hazır bulunanlar; Hilafet ve Hükümet merkezinin geçici kaydıyla yabancı kuvvetler tarafından işgal edildiği, her bakımdan kısıtlandığı bilinmektedir. Bu vaziyete baş eğmek, milletimizin kendisine teklif edilen yabancı esaretini kabul etmesi demektir. Ancak tam bağımsızlık ile yaşamak kararlılığında olan ezelden beri hür ve bağımsız yaşayan milletimiz bu esaretini kesin ve kararlı bir biçimde reddetmiş ve derhal vekillerini toplamaya başlayarak Yüce Meclisini vücuda getirmiştir. Bu yüce meclisin reisi sıfatıyla ve Allah'ın yardımıyla milletimizin iç ve dış tam bağımsızlığı dâhilinde, geleceği bizzat düzenleyerek ve bütün dünyaya ilan ederek Millet Meclisini açıyorum.”* Konuşmanın ardından söz alarak kürsüye çıkan Mustafa Kemal Atatürk; *“Yüce Meclisimiz, bildiği gibi olağanüstü yetkilere haiz olarak yeniden seçilen milletvekilleri ile saldırıya uğrayan Başkentten, canını kurtararak buraya gelen milletvekillerinden oluşmaktadır. Şu anda meclisimiz toplanmıştır. Yeni seçimlerle evvelce seçilenlerin eşit yetkide görev yapacağı kuşkusuzdur”* (TBMM Z.C. C.I, İçt.1, s.2) demekte, meclisin yapısını ve çalışma esaslarını belirtmektedir.

Birinci Meclis'te milletvekillerinin mensup olduğu siyasi partiler olmamakla birlikte siyasi gruplaşmaların olduğu görülmektedir. Bunlar; Kemalistler, İstanbul Grubu, Bolşevikler, Enver Paşa taraftarları (Eroğlu, 1982), Halk Zümresi, Hukuk Zümresi, Müdafaa-i Islahat Grubu, Tesanüd Grubu, İstiklal Grubu'dur (Doğan, 2011). Bu yapı içerisinde Meclis çalışmalarına başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sağlam temeller üzerine kurulması tek hedef olmuştur. Misak-ı Milli ilkelerine bağlı kalarak meclisin amacının tam bağımsızlık olduğu ve bunun için çalışılacağı belirtilmiştir. Birinci Meclis, 1 Nisan 1923 tarihinde seçim kararı almış ve son toplantısını 16 Nisan 1923'de yapmıştır. TBMM İkinci Dönem 11 Ağustos 1923 – 2 Ağustos 1927 yılları arasındadır. 1923 seçimleri 72 seçim çevresinde gerçekleştirilmiş, 286 üye parlamentoya girmiştir. İkinci TBMM üyelerinin 124'ü üniversite ve yüksek okul, 108'i askeri okul, 74'ü ilkokul, ortaokul ve özel okul mezunudur ve 25 milletvekili medrese kökenlidir. Yabancı dil bilen milletvekili sayısının en az olduğu dönem İkinci TBMM dönemidir. Hiçbir yabancı dil bilmeyen

milletvekili sayısı 144, batı dillerinden en az birini bilen 135, doğu dillerinden en az birini bilen milletvekili sayısı 58'dir (Çoker, 1980). Birinci Meclis'te Sinop ilinden 6 (Çoker, 1995:37) ikinci mecliste 4 milletvekili görev yapmıştır (Öztürk, 1995). TBMM birinci ve ikinci dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, ekonomik tarihi ve gelişimi açısından önemli kararların alındığı, toplumsal yapının yansıtıldığı bir dönemdir.

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Dönem Sinop Milletvekilleri

2.1. Abdullah (Karabina) Efendi

1867'de Sinop'un Boyabat ilçesinde doğan Abdullah Efendi, Zeytunzade Ömer Efendi'nin oğludur. Boyabat İbtidai Mektebi ve Rüştüyesi'nde eğitimini tamamlamış, belediye başkanlığı, Liva Daimi Encümenliği ve İl Genel Meclisi üyeliğinde bulunmuştur. Abdullah Efendi ticaret yaparak hayatını idame ettirmiş, 22 Nisan 1933'te vefat etmiştir. Birinci Dönem TBMM'de Sinop milletvekili olarak bulunan Abdullah Efendi, Tasarı ve PTT Komisyonları'nda görev almıştır (Çoker, 1995). 3 Haziran 1920'de, "alenen nakzı sıyam edenlerin (oruç bozanların) tecziyesi (cezası) hakkında" kanun teklifinde bulunmuştur. Teklifi, Bolu mebusu Abdullah Efendi'nin teklifine benzer görülmüş ve Layiha Encümeni'ne gönderilmiştir. 4 Haziran 1920'de teklif kabul edilmiştir (TBMM Z.C. C.20, İçt.46, s.122).

2.2. Hakkı Hami Bey (Ulukan)

1889 yılında Sinop ilinin Erfelek ilçesinde doğan Hakkı Hami Bey, ilk ve orta öğrenimini Sinop'ta tamamlamış ardından Konya Hukuk Mektebi'ni bitirmiştir. Sinop'ta avukatlık yapan Hakkı Hami Bey Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde çalışmıştır. Mecliste Adalet, İktisat, Anayasa ve Mali Kanunlar Komisyonları'nda görev almıştır (Çoker, 1995). Gizli oturumlarda da bulunan Hami Bey 256 kez söz almış, bir teklifte bulunmuş ve meclise yedi önerge vermiştir. Hıyaneti Vataniye Kanunu, TBMM'ye karşı çıkarılan isyanlar, İstiklal Mahkemeleri, çeşitli vergiler, Sinop Tersanesi'ne dair konular, Londra Konferansı, Mudanya Ateşkesi, Lozan Antlaşması ve daha birçok konuda görüşlerini dile getirmiştir (www.tbmm.gov.tr/hakkihamiulukan). Mecliste kabine sistemini çağrıştıran, vekilleri reisin seçmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir (TBMM Z.C. C.I, s. 171,172). Hakkı Hami Bey, meclis açıldığında Birinci Grup içerisinde yer almış daha sonra istifa ederek İkinci Gruba geçmiştir (Demirel, 1995). İkinci Grup, TBMM'de liberal bir çizgi izlemiştir (Demirbaş, 2001). Hakkı Hami Bey 31 Ekim 1921 tarihinde Başkumandanlık Kanunu'nun üç ay daha uzatılması hakkındaki kanuna red oyu veren 12 vekilden biridir (TBMM GCZ. C.II. s.248). Hakkı Bey; Başkumandanlık Kanunu'nun kabulü görüşmelerinde, TBMM'nin yetkilerinin bir kişiye verilmesinin mümkün olamayacağını söylemiştir (TBMM GCZ C. II.

S. 165). Mustafa Kemal Paşa TBMM'nin yetkilerinin bir şahsa verilmesinin esas olarak doğru olmadığını kabul etmiş ve *"itiraf etmek lazımdır ki bu yetki büyük bir yetkidir. Meclisin yetkisidir ki bana veriyor. Böyle olmakla beraber üç ay sonra elbette ya yenilersiniz veya yürürlükten kaldırırsınız. Böyle bir yetki vermek doğru değildir. Bunun için üç ay gibi kısa bir zaman ile sınırlayınız"* (TBMM GCZ C. II. s. 166) diyerek görüşünü meclise bildirmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması üzerine partiye katılmak için başvurmuş ve kabul edilmiştir (Vakit, 7 Şubat 1925). İkinci dönemde milletvekili olamayınca Samsun'da avukatlık yapmış ve 5 Eylül 1938'de vefat etmiştir.

2.3.Mehmet Şerif Bey

1843 Kırklareli Vize doğumlu olan Şerif Bey, Mekteb-i Sultani'den (Galatasaray Lisesi) mezun olmuştur. Priştine, Sakız, Ankara ve Kastamonu'da Maarif Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 23 Nisan 1920'de Meclis'in açılış konuşmasını yapmış, Başkanlık Divanı oluşturulana dek Başkanlık görevini yürütmüştür. Mehmet Şerif Bey, meclisin ikinci toplantı yılında Milli Eğitim Komisyonu'nun sözcülüğünü yapmış, yeni halife Abdülmecit Efendi'yi kutlamak ve kutsal emanetleri teslim etmek üzere oluşturulan meclis heyetinin başkanlığını üstlenmiştir. Meclise verdiği iki önerge Sinop ile ilgilidir. Meclise üç kanun önerisi sunan Mehmet Şerif Bey'in Sinop'ta tersane arazisinin belediyeye bırakılması konusundaki önerisi kabul edilmiştir (TBMM Z.C. C. 16, İçt.156, s.248-250). Ailesi Avgan ve Avcıbaşı soy isimlerini almıştır. Milletvekilliğinin sona ermesinin ardından Ankara'ya yerleşen Mehmet Şerif Bey 1925 yılında vefat etmiştir (Çoker, 1995).

2.4.Mehmet Şevket (Peker) Bey

Hacı Ömerzade Hüsnü Efendi'nin oğlu olan Mehmet Şevket Bey 1881 yılında Sinop'ta doğmuştur. Sinop İptidai Mektebi ve İdadisi'ni tamamlayarak Zabıt Kâtibî olarak Adliye'de çalışmaya başlamıştır. Boyabat Sorgu Hâkimliği görevinde bulunmuş, Kastamonu İstinaf Mahkemesi Üye yardımcılığı yapmıştır. Mecliste Defter-i Hâkanî, Adalet, Mali Kanunlar, İçtüzük Komisyonları'nda görev alan Mehmet Şevket Bey, 25 Kasım 1920'de Konya Ayaklanması'nı soruşturan heyette yer almıştır. Samsun İstiklal Mahkemesi üyeliğine seçilmiş; Pontusçuluk Hareketi ve Koçgiri Ayaklanması ile ilgili davalara bakmıştır. Meclis kapalı oturumlarında olmak üzere, meclise 3 teklif sunmuş, 4 önergede bulunmuş ve 26 kez söz almıştır (www.tbmm.gov.tr/mehmetsevketpeker). 11-15 Mayıs 1921 tarihlerinde yapılan seçimle Mustafa Kemal Atatürk'ün başkan seçildiği yönetim kurulunda iki başkan vekilinden biri olmuştur (Faik Reşit Unat'tan aktaran Demirel, 1995). Milletvekilliğinin sona ermesinin ardından Kastamonu'da avukatlık yaparak yaşamını devam ettiren Mehmet Şevket Bey, 1936 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Çoker, 1995).

2.5.Rıza Vamık (Uras) Bey

Ailesi Sinoplu olan Rıza Vamık Bey 1877 yılında Manastır'da doğmuştur. 1896'da Harbiye Mektebi'ni ardından 1909'da İstanbul Jandarma Subay Okulu'nu bitirmiştir. Emekli olduktan sonra memleketi Sinop'a dönmüş, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla başlayan işgaller karşısında Sinop'ta Müdafai Hukuk Cemiyeti'ni kurmuş ve başkanlığına seçilmiştir. Birinci TBMM'de Sinop milletvekili seçilmiştir. TBMM Milli Savunma Komisyonu'nda görev almış, özel görevle Konya'ya gönderilmiştir. Uras soyadını alan Rıza Bey 1946'da vefat etmiştir (Çoker:1995). Yunan ordusunun Anadolu'da gerçekleştirdiği mezalim ve tahribata karşı tedbir alınması yönünde arkadaşları ile birlikte meclise önerge vermiştir (TBMM Z.C. C.1, içt.2, s.33).

2.6.Rıza Nur Bey

TBMM Birinci ve İkinci Dönemi'nde milletvekilliği yapan Rıza Nur Bey 1878 yılında Sinop'ta doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Sinop'ta tamamladıktan sonra İstanbul'da Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'ni bitirmiş, Askeri Tıbbiye Mektebine devam etmiş ve 1901 yılında tabip yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Arnavutluk Harekâtında sağlık işlerinde görevli olarak katılmıştır. İttihat ve Terakki Partisi'ne üye olan Rıza Nur Bey, 1909 yılında yapılan seçimlerde Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Sinop milletvekili olarak seçilmiştir. Bir süre sonra İttihat Ve Terakki Partisi'ne muhalif olarak Osmanlı Ahrar Fırkası'nı desteklemiş, 31 Mart olayının ardından Mısır'a gitmiştir. 21 Kasım 1911 de kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurucuları arasında bulunan Rıza Nur Bey, 1913 yılında Babıali Baskını'nın ardından yurt dışına çıkmış, Fransa ve Mısır'da bulunmuştur. Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasının ardından yurda dönmüştür (Nur, 1967).

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Sinop milletvekili olarak seçilmiş, meclisin dağılmasının ardından Ankara'ya gelmiştir. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışında bulunmuş, İcra Vekilleri Heyeti içerisinde yer almış ve 4 Mayıs 1920'de Maarif Vekilliğine getirilmiştir (Nur, 2003). 4 Aralık 1920'de Hariciye Vekili Yusuf Kemal Tengirşenk'in başkan olduğu Moskova'ya gönderilen heyette yer almıştır (Tengirşenk, 1967; Nur, 1993). 24 Aralık 1921'de Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekili olan Dr. Rıza Nur Bey bu göreve 25 Eylül 1922'de tekrar seçilmiştir (Çoker, 1995). Rusya'da bulunan kimsesiz ve yoksul müslüman çocukların Türkiye'ye getirilmesini gündeme getirmiştir. (TBMM Z.C. C.18, içt.19, s.481,482). 3 Kasım 1922'de İsmet İnönü'nün başkan olduğu Lozan Barış Konferansı'na ikinci delege olarak katılmıştır. Konferansta 4 Şubat-22 Nisan 1923 tarihleri arasında görüşmeler kesintiye uğramış (Kocatürk, 2000) Rıza Nur Bey Ankara'ya dönmüştür. Görüşmelerin tekrar başlaması üzerine heyetle beraber Lozan'a giderek İsmet Paşa ve Hasan Bey ile

birlikte Lozan Antlaşmasını imzalamıştır (Çoker, 1995). TBMM'nin İkinci Dönemi'nde Sinop milletvekili olarak tekrar seçilerek mecliste yer alan Rıza Nur Bey 14 Ağustos 1923'te Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili olarak İcra Vekilleri Heyetinde görev almıştır. 30 Ekim 1923 tarihinde İsmet Paşa kabinesinde yer almayan Rıza Nur Bey Atatürk'e suikast girişimi olayının ardından siyasetten uzaklaşmıştır.

3.TBMM İkinci Dönem Sinop Milletvekilleri

3.1.Kemalettin Sami Bey

1884 yılında Sinop'ta doğmuştur. Mühendishane-i Berri Hümayun'u (topçu okulu) teğmen rütbesi alarak birincilikle bitirmiştir. Almanca ve Fransızca bilen Kemalettin Sami Bey Trablusgarp Savaşı'nda Yanya'da bulunmuş ve 12 Ekim 1912'de Yanya Kolordusu 1. Şube Müdürü olmuştur. 28 Ocak 1915'te Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı, 24 Temmuz 1915'te Çanakkale 3. Kolordu kurmayı olarak görev yapmış, 12 Ekim 1915'te şehzade Ömer Faruk Efendi ile Avrupa'ya gitmiştir. 1917 yılında yarbaylığa yükselmiş, 9 Kasım 1919 yılında 10. Kafkas Tümen Komutanı olarak görev yaptığı sırada İstanbul işgal edilmiştir. 5 Aralık 1920'de Kurtuluş Savaşı'nda görev almak için Ankara'ya gelmiştir. 31 Mart 1921'de albay olmuş, 2. İnönü Savaşı'nda yer almış, Sakarya Savaşı'na 4. Grup komutanı olarak katılmıştır. Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde 4. Kolordu Kumandanı olarak savaşmıştır. TBMM'nin İkinci Dönem seçimlerinde, 23 Haziran 1923'te 241 oy alarak Sinop milletvekili seçilmiştir. 16 Ağustos 1924'te Berlin Büyükelçiliği'ne atanmış VE milletvekilliğinden istifa etmiştir.1926'da korgeneralliğe yükselen Kemalettin Sami Paşa 1928'de askerlikten emekli olmuştur. TBMM 'den istiklal madalyası, Osmanlı Devleti, Almanya ve Afganistan'dan da çeşitli nişan ve madalyalar almıştır. 1934 yılında Almanya'da vefat eden Kemalettin Sami Paşa'nın naaşı 1988 yılında Ankara Devlet Mezarlığı'na taşınmıştır (Öztürk,1995).

3.2.Recep Zühtü Soyak

1893 yılında Manastır'da doğan Recep Zühtü Bey, 1911 yılında İstanbul Vefa İdadisi'ni bitirmiş, 1912'de Beylerbeyi Yedek Subay Okulu'ndan yedek asteğmen olarak mezun olmuş ve Balkan Savaşı'na katılmıştır. Yunanlılara esir düşmüş, kurtulduktan sonra Garbi Trakya Geçici Hükümeti'nde görev almıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Sina Cephesi'nde savaşmıştır. Mütarekede terhis edilen Recep Zühtü Soyak, 1919'da, Amasya'da Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında yer almış, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde yazım işleri ile ilgilenmiştir. Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya taşınmasının ardından, 1920 Ocak ayında Hakimiyet-i Milliye gazetesini çıkarmaya başlamış, 1923 Eylül ayına dek gazetenin sorumlu müdürü ve imtiyaz sahibi olarak çalışmıştır.

TBMM'nin İkinci Dönem ara seçimlerinde, 28 Aralık 1924'te 182 oy alarak Sinop milletvekili seçilmiştir. Memurun Muhakemat Komisyonu'nda çalışmıştır (Öztürk, 1995). Mecliste 150'likler hakkında yapılan neşriyat ile ilgili görüşmelere katılmıştır (TBMM Z.C., C.14, İçt,62, s.237,23; TBMM Z.C. C.15, İçt.67, s.59,64,68). Mecliste milli mücadeleye katılmayan memurlar hakkındaki kanun hükmünün bir yıl daha uzatılması için teklif vermiş (TBMM Z.C., C.32, İçt,65, s.77) 20 önerge sunmuştur (www.tbmm.gov.tr/recepzuehtu). Meclisin III. ve IV. döneminde Sinop, V. döneminde Zonguldak Milletvekili olan Recep Zühtü Soyak 1966 yılında vefat etmiştir (Öztürk, 1995).

3.3.Yusuf Kemal Tengirşenk

1878 yılında Sinop Boyabat'ta doğmuştur. Dedesi Boyabat eşrafından Hacı Yusuf Efendi; babası Hasan Naci Efendi'dir. Boyabat'ta Taş Mektep olarak adlandırılan Sıbyan Mektebi'nde herkesten önce hatim indirerek rüştiyeye başlamıştır. Rüştiyeyi iyi bir derece ile bitirmiş, 1889 yılında İstanbul'a gelerek eğitim hayatına devam etmiştir. Ücretli olan Numune-i Terakki Mektebi'ne kayıt olan Yusuf Kemal Bey bu okulda sınıf birincisi olmuş, şeref öğrencisi seçilmiş ve üç ayda bir ödenen, bir altın olan ücreti ödememiştir. Kuleli Askeri İdadisi'nde bir kaza sonucu sağ el parmakları sakatlanmış, eğitimine Tıbbiye İdadisi'nde devam etmiştir. Abdülhamit karşıtı olan öğrenciler arasında yer aldığı için okuldan sürüleceğini öğrendiğinde elindeki sakatlığı bahane ederek okuldan ayrılıp Boyabat'a dönmüştür. Boyabat'ta hukuk mektebine girmiş ve 1905 yılında mezun olmuştur. (Tengirşenk, 1993).

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından açılan Mebusan Meclisi'nde birinci ve dördüncü dönemde Kastamonu milletvekili olarak görev yapmıştır. 16 Mart 1920'de Mebusan Meclisi'nin İngilizler tarafından basılmasının ardından; Rıza Nur Bey, Abdullah Azmi Efendi ve Vehbi Efendi ile beraber Ankara'ya geçmiştir (Nadi, 1978). 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışında hazır bulunmuş (Tengirşenk, 1993), Kastamonu milletvekili seçilmiş, ilk icra vekilleri heyetinde İktisat Vekili olmuştur. 16 Mart 1920'de Moskova Antlaşması'nı imzalamıştır. 16 Mayıs 1921 tarihine kadar İktisat Vekili olarak çalışmıştır (Akdağ, 1998). Adliye ve Hariciye Vekili olarak görev yapmıştır. Lozan Konferansı'na İsmet Paşa'nın Hariciye Vekili olarak katılabilmesi için Hariciye Vekâleti'nden Atatürk'ün isteği ile istifa etmiştir. Hariciye Vekilliği sırasında 20 Ekim 1921 tarihli Türk –Fransız İtilafnamesi kabul edilmiş güney sınırlarımızın emniyeti sağlanmıştır (Koloğlu, 1969).

TBMM'nin İkinci Dönemi'nde 23 Haziran 1923'te 270 oy alarak Sinop milletvekili olarak seçilmiştir. Hariciye, Adliye, Kanuni Esasi, Kütüphane, Tütün ve Sigara Kâğıdı Tetkik Komisyonları'nda görev almıştır (Öztürk, 1995). İkinci dönemde mecliste 32 kez söz almış, verdiği teklifte Boyabat'ta yangında

zarar gören mültezimlerin aşarlarının tecil edilmesini istemiştir (TBMM Z.C., C.10, İct,6,s.202). 11 Ocak 1924 de Londra temsilciliğine atanmış, 16 Mayıs'ta bu görevden istifa ederek milletvekilliği görevine geri dönmüştür. İlmî hayatı, siyasi hayatının bir devamı olarak görülen Yusuf Kemal Bey 1926 yılında Ankara Hukuk Mektebi İktisat ve İnkılâp Dersleri profesörlüğüne atanmıştır. Derslerinde özellikle milli ekonomiye değinmiş, ülkenin kalkınmasının ancak milli ekonomi ile mümkün olacağını belirtmiştir. Türkiye'nin ekonomik hayatında Türklerin hâkim ve etkin olmasını, uluslararası alanda ekonomik münasebetlerin eşit şartlar altında yürütülmesi amacının taşınması gerektiğini belirtmiştir (Koloğlu, 1969). TBMM'nin üçüncü ve dördüncü dönemlerinde Sinop milletvekili olarak görev yapmıştır. Milletvekillerinin aynı zamanda profesörlük yapamayacaklarını belirten 1 Ekim 1941 tarihli karar ile profesörlük görevinden ayrılmıştır. Beşinci ve altıncı dönemde Sinop milletvekilliğini sürdürmüş, sekizinci dönemde Demokrat Parti listesinden Sinop milletvekili seçilmiştir. Bir süre sonra parti yönetimi ile anlaşmazlığa düşmüş ve partiden çıkarılmıştır. 1948 yılında Millet Partisi'nin kurucuları arasında yer almıştır. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra, 6 Ocak 1961'de Temsilciler Meclisi'ne Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilcisi olarak katılmıştır. 15 Nisan 1969'da İstanbul'da vefat etmiştir (Çoker, 1995).

4.Sonuç

Mustafa Kemal Atatürk tam bağımsızlık ülküsü ile hareket etmiş, 23 Nisan 1920'de TBMM açılmıştır. Meclis egemenlik anlayışının hakim olduğu bir kurumdur ve egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Kurtuluş Savaşı'nda önemli başarılar kazanan birinci meclis 1923 yılına dek çalışmalarını sürdürmüştür. 11 Ağustos 1923 – 26 Haziran 1927 tarihleri arasında II. Dönem TBMM görevde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en hassas konuların görüşüldüğü, Lozan Antlaşmasının imzalandığı, halifeliğin kaldırıldığı ve laikliğe geçme çabalarının arttığı; eğitim, sanayi, ulaşım gibi hemen hemen her alanda önemli inkılâpların yapıldığı dönemdir. Bu dönemde Onuncu Yıl Nutku'nda değinildiği gibi az zamanda millet ve memleket için çok başarılı işler yapılmıştır. Meslekleri, dünya görüşleri, eğitimleri birbirinden farklı olan Sinop milletvekilleri de mecliste hem Sinop için hem de ülkenin geleceği için çalışmalarda bulunmuşlardır. Aralarında vekâlet görevini de başarı ile yerine getiren Sinop milletvekilleri dâhili, harici, adli, eğitim ve ekonomi v.b. alanlarda önemli kararların alınmasını sağlamışlardır.

Not: Bu çalışma, 15-18 Mayıs 2013 Sinop İli Değerleri Sempozyumu'nda sunulan, “Yeni Kurulan Türkiye Cumhuriyeti TBMM'nde Birinci ve İkinci Dönem (1920-1927) Sinop Milletvekilleri” adlı bildirisinin genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

5.Kaynakça

Akdağ, Ö. (1998). Milli Mücadele Şahsiyetlerinden Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. Sayı (40).

Akın, İ. F. (1992). Türk Devrim Tarihi. İstanbul: Beta Yayınları.

Akın, R. (2001). TBMM Devleti (1920–1923) I. Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare. İstanbul: İletişim Yayınları.

Altuğ, Y. (2003). Parlamento Hukuku. İstanbul:Çağlayan Kitabevi.

Atatürk, M.K. (1996) Nutuk, C. 1. İstanbul: MEB Yayınevi.

Aydemir, Ş.S. (2003). Tek Adam. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bilgen, D. (1996). Wilson İlkelerine Türk Kamuoyunun Tepkisi ve Bunun Amerikan Basını'na Yansıması, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. Sayı (18), 123-129.

Çoker, F. (1995). Türk Parlamento Tarihi C.3. Ankara:Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.

Demirbaş, O. (2001). Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde II. Grup'un Milletvekili Seçim Yasası'nın Değiştirilmesine İlişkin Önergesi ve Mustafa Kemal Paşa'nın Yurttaşlık Hakları. İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. No 23-24, 99-107.

Demirel, A. (1995). Birinci Mecliste Muhalefet. İstanbul:İletişim Yayınları.

Doğan, H. (2011). Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dr. Rıza Nur'un Moskova- Sakarya Hatıraları (1993). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Erkul, E. Milli Mücadele Hatıraları. Vakit: 22 Şubat 1954.

Eroğlu, H. (1982). Türk İnkılâp Tarihi. İstanbul:MEB.

Güneş, İ. (1985) Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünsel Yapısı (1920-1923). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi Yayınları.

Gürbüz, Y. (1987). Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler. İstanbul: Beta Yayınları.

Kansu, M. M. (1966). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. Ankara: TTK Yayınları.

Koloğlu, M. (1969). Profesör Yusuf Kemal Tengirşenk,. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 3-4. 1-4

Mardin, Ş. (1964). Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895–1938). Ankara.

Nadi, Y. (1978). Kurtuluş Savaşı Anıları. İstanbul

Nur, R. (2003). Lozan Barış Konferansının Perde Arkası. İstanbul.

Nur, R. 19679. Hayat ve Hatıratım. C.1. İstanbul: Altındağ Yayınevi.

Özgişi, T. (2012) . Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Öztürk, K. (1995). Türk Parlamento Tarihi TBMM-II. Dönem (1923-1927) C. III. Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü.

Sançar, N. (1954). Dr. Rıza Nur ve Sinop Kütüphanesi.Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. Sayı (2), 200-2004.

Sarıca, M. (1973). Yüz Soruda Siyasi Düşünce Tarihi. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Sonyel, S. R. (1987). Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I. Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 1, İçtima 1, 2 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 1, İçtima 1, 27 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 1, içtima 2, 33 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 10, İçtima 6, 202 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 14, İçtima 62, 237 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 15, İçtima 67, 59, 64, 68 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 16, İçtima 156, 248-250 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 18, İçtima 19, 481- 482 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 20, İçtima 46, 122 s.

TBMM Zabıt Ceridesi Cilt 20, İçtima 46, 122 s.

Tengirşenk, Y.K. (1993). Vatan Hizmetinde. İstanbul: Bahar Matbaası.

Velidedeoğlu, H.V. (1990). İlk Meclis Milli Mücadele'de Anadolu. İstanbul.

www.tbmm.gov.tr/mehmetsevketpeker(Erişimtarihi 18.10.2014,http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_do

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 33, 2014 Güz, 123-135

nem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesimbirlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik
=&v_altbaslik)

www.tbmm.gov.tr/recepzıhtü(Erişimtarihi16.09.2014,http://www.tbmm
.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_
yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik)

www.tbmm.gov.tr/rızanursinop(Erişimtarihi07.09.2014,http://www.tbmm.
gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_
yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_
_mv=RIZA%20NUR%20BEY)